

Két görög „vagány” a pesti srácok között – Magyarországi görög emigránsok a KGB ungvári börtönében 1956–1957 ^[1]

A Magyarországra a görög polgárháború befejezése után, 1949–1950 folyamán érkező görögországi menekülteket a magyar kormányzat zárt kolóniákban telepítette le Budapesten, illetve a számukra felépített településeken, Görögfalván (1952-től Beloianisz) és a nagyobb ipari városokban. A görög emigránsoknak az 1956. évi forradalomban játszott szerepéről egészen a közelmúltig egyoldalú kép élt a köztudatban, leginkább az, hogy hithű kommunisták voltak, ezért nem szimpatizáltak a forradalommal, sőt, „internacionalista kötelességadatból” nagy számban csatlakoztak a Kádár-rendszer karhatalmi alakulataihoz, és a forradalom leverése után közülük sokan a büntető-végrehajtási intézetekben helyezkedtek el. Ezt a képet csak az elmúlt fél évtizedben kezdte árnyalni a hazai történeti irodalom, a legújabb kutatások nyomán kiderült, hogy számos görög fiatal, elsősorban ipari tanulócsapatok csatlakoztak a magyar felkelőkhez. Írásunkban újabb adalékkal szolgálunk a hiteles történeti kép megismeréséhez, az Ukrán Állambiztonsági Szolgálat kijevi központi archívumában fellelt iratok alapján két olyan görög fiatal sorsába engedünk bepillantást, akiket a forradalom leverése után, más magyar civilekkel egyetemben, a Szovjetunióba deportáltak.

Bevezető:

Az 1956. évi magyar forradalom 60. évfordulójára látott napvilágot Markó György gazdagon adatolt, a „történeti nyomozómunka” folyamatát élményszerűen bemutató, ezzel a helyét akár izgalmas olvasmányként is megálló könyve *Hellasztól a Práter utcaiáig* címmel, amelyben a szerző a magyar forradalmárok oldalán harcoló görög származású emigráns, *André Konstandinidisz* életútját (1917–1956) rekonstruálja.[1] A kötet hőse, aki a Práter utcai felkelők körében a katonai képzése miatt különös megbecsülésnek örvendett, a szovjet intervenció napján, 1956. november 4-én esett el,[2] ezzel az ő életútja tragikus véget ért.

Amikor az Ukrán Állambiztonsági Szolgálat kijevi központi levéltárában[3] folytatott kutatásaink során átlapoztuk az 1956-ban Magyarországról a Szovjetunióba deportált magyar állampolgárokra vonatkozó dossziékat, két görög nevet – *Georgiosz Caruhidisz* és *Damianosz Lazaridisz* – is felfedeztünk bennük. Az illetők személye hamar felkeltette az érdeklődésünket, hiszen ez az ukránjai dokumentáció, amely többek között a róluk készített szolgálati jelentéseket és a kihallgatási jegyzőkönyveiket foglalja magában, sejtetni engedte, hogy a forradalomban a barikádnak ugyanazon az oldalán álltak, ahol André Konstandinidisz is. Igaz, az ő életútjuk annyiban talán szerencsésebben alakult, hogy 1956 sorsdöntő napjaiban nem veszítették életüket, hanem a szovjet csapatok elfogták és internálták, majd másokkal egyetemben a Szovjetunió Magyarországgal szomszédos közigazgatási egységének – a Kárpátoktól terület – székhelyére, Ungvárra hurcolták őket, ahonnan nemsokára, még 1956 végén, 1957 legelején vissza is térhettek Magyarországra.[4]

Markó György említett biográfiáját azért is tartjuk tabudöntőnek, mert abban André Konstandinidisz életpéldája apropóján, az általa fellelt levéltári források mennyiségének függvényében, részletesebben kitér más görög nemzetiségűek esetére is, akik a magyar forradalomban vettek részt. Ezzel jelentős mértékben árnyalja azokat a korabeli magyar társadalomban meggyökeresedett, és még a későbbi magyar nemzedékekben is továbbélő sztereotípiákat, melyek szerint a magyarországi görög emigránsok egyöntetűen kiálltak a forradalmat a szovjet fegyverek segítségével eltipró, *Kádár János* nevével fémjelzett új hatalmi szervezet mellett.

Mint azt *Szidiropulosz Archimédész* számos szociológiai érvényű kutatásából tudjuk, a magyarországi görög emigráció egy politikai kényszerközösség volt, annak tagjai zárt kolóniarendszerben – s akár hozzá is tehetnénk, hogy egy párhuzamos valóságban – éltek a mindennapjaikat. Az 1960-as évek első feléig, amikor megszűntek az 1950-ben Kóbányán létrehozott ún. „dohánygyári telepet”, s lakóit szétköltöztették, szinte semmilyen hatással nem volt rájuk a magyar közeg. A közösség zárttságában és összetartásában domináns szerepet játszott a Görög Kommunista Párt (GKP), az itteni görögység magatartását jelentős mértékben befolyásolta annak egyoldalú propagandája, a magyarországi létüket az „ideiglenesség” tudata határozta meg, vagyis az a perspektíva, hogy a fennálló viszonyok nem tartanak örökké, s előbb-utóbb visszatérhetnek majd a hazájukba, ahol folytathatják a partizánharcot. Ezeken a városokban meglepedett, jelentős lélekszámú kolóniák (mint például Sztálinváros), még jobban elzárkóztak, sőt, igyekeztek megszervezni az önvédelmüket is.[7] Az eseményeket a nagy többségük „ellenforradalomnak” tartotta, ezért közülük sokan kivették a részüket a forradalom leverését követő repressziókból. Úgy ítélték meg, hogy hálásnak kell lenniük magyar elvtársaiknak, és „internacionalista kötelességüket” teljesítik, amikor a szovjet tankok árnyékában hatalomra jutó új rendszer rendvédelmi és büntetés-végrehajtási szerveihez csatlakoznak. Nagy számban léptek be a Belügyminisztérium Karhatalmi Forradalmi Ezredébe (összesen 87 fő), illetve 1957–1958-tól sokan a büntetés-végrehajtás szervezetében helyezkedett el, a páhalmai börtön és fogház (36 fő), illetve a Budapesti Országos Börtön őrszemélyzetének (12 fő) egy része a görög emigránsok közül került ki.[8]

Azon görög fiatalok közül, akik a levéltári források alapján mégsem ezt az utat választották, hanem fegyverrel a kezükben harcoltak a magyar forradalmárok oldalán, Markó Györgynek öitük személyazonosságát sikerült kiderítenie (*Jorgosz Delkosz, Janisz Sztavrosz, Vaszil Sztanko, Andreasz Papahrisztosz, Georgiosz Caruhidisz*), kettejükét, akik a Józsefvárosban tüntek fel az egyik felkelő csoport tagjaként, nem.[9] Egy tanulmányában Markó említett tesz még *Sztregiosz Paganiaszról* is, aki – az eddig felszínre került adatok alapján – közvetlenül nem vett ugyan részt a fegyveres harcokban, de közvetve mégiscsak belekeveredett az eseményekbe azért, hogy a forradalom leverése után egy pisztolyt rejtgetett az albéretli szobájának a szekrényében, amit állítása szerint az egyik munkatársától kapott.[10] Ezek mellett már korábban is ismert volt *Jorgosz Vasziliu* tette: 1956-ban egyetemi hallgatóként *Nagy Imre* reformkommunista vonalát támogatta, részt vett a Petőfi Kör vitáiban, és ő volt az, aki 1957 elején *Fekete Sándor*[11] megbízásából elvitte Párizsba *Fejtő Ferenc*[12] számára a Hungaricusként emlegetett sokszorosított nyomtatványt.[13]

Ha megszámloljuk ezeket a személyeket és hozzávesszük, hogy *Fónay Jenő*[14] is egy vele készült interjúban úgy emlékezett vissza, hogy a Széni téri felkelőket két-három görög ipari tanuló is tévőlegesen segítette,[15] akkor azt mondhatjuk, hogy legalább tucatnyi fiatallal van dolgunk, akik összességében egyáltalán nem illenek bele a görög emigránsokról 1956 kapcsán kialakult szematikus képbe, s a létszámuk miatt a szabályt erősítő kivételként sem tekinthetünk rájuk.

A magyar deportáltak kihallgatási jegyzőkönyveit végigolvasva feltűnik, hogy az egyes felkelő csoportok vagy a nemzetőrség sorait – nem parancsnoki minőségben, hanem egyszerű harcosként vagy nemzetőrként – gyarapító személyek döntő többsége, egy-egy kivételtől eltekintve, tagadta az érintettségét az „ellenforradalmi cselekményekben”, tagadta, hogy fegyvert fogott volna, és azt is, hogy bárkit ismerne a felkelők közül. Ennek nyilván megvan a magyarázata: az életösszön, illetve a személyi és egzisztenciális kiszolgáltatottság, a félelem ezt a pszichés attitűdöt erősítette. Ezek a reflexek jellemezték Caruhidisz és Lazaridisz is. A Markó György és korábban már *Eörsi László* által is[16] azonosított Georgiosz Caruhidisz részvételéről az eddig fellelt magyar levéltári források alapján jóval árnyaltabb képet kapunk annál, mint amit ki tudunk hámozni vallomásának szűkszavú válaszaiból. (Lásd a 2. számú dokumentumot!)

A magyar kihallgatói előtt Caruhidisz már maga sem tagadta, hogy csoportja, az ún. „bányászbrigád”, amelybe a rend fenntartásának elősegítése és a gyilkosságok megakadályozása miatt lépett be, részt vett egykori államvédelmi beosztottak letartóztatásában és a Maros utcai laktanyába történő beszállításában, de azzal védekezett, hogy ő csak kísérői feladatot látott el. Amikor a hatóságok 1959-ben újból elővették a „bányászbrigád” ügyét, megállapították, hogy október 31-én az Attila úti BM-háztömbből 15 egykori belügyi dolgozót, Békésmegyerről kilenc személyt vittek be a Maros utcai laktanyába, de portyáztak a Rózsadombon is. November 1-jén közel negyven fővel vettek részt a csolnoki rabszabadítási akcióban.[17] Kiderült az is, hogy Caruhidisz már október 28-tól részt vett a „bányászbrigád” tevékenységében, beleértve valamennyi felsorolt cselekményt. Való igaz, a vallomások alapján a legfeltűnőbb tette talán az volt, hogy Pomázon letépte a vörös zászlót a tanácsházáról és elégette azt. A magyar levéltári források alapján talányos kép bontakozik ki előttünk a forradalom utáni sorsáról. Amikor a „bányászbrigád” ügyének újbóli kivizsgálása kapcsán kihallgatásra idézték a Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztálya Vizsgálati Osztályának Gyorskocsi utcai épületébe, a KEOKH[18] arról tájékoztatta a belügyi tárcát, hogy Caruhidisz kiutasították Ausztriába, ugyanakkor a neve, immáron gyulai lakosként, ismét előkerült 1967-ben egy, a Békés megyei „*ellenséges elemekről*” nyitott dosszié szereplői között.[19]

Georgiosz Caruhidisz fotója
Eörsi László személyes archívuma

Sajnos Lazaridisz forradalom alatti tevékenységéről és forradalom utáni sorsáról még ennél is kevesebbet tudunk. Nagy valószínűséggel nem ő volt az egyike azon két görög ipari tanulóknak, akik a Józsefvárosban, a Nap utca–József utca kereszteződésében működő felkelő csoportban harcoltak. *B. Nagy Sándor*, a csoport egyik tagja ugyanis a rendőrségi vallomásában és a bírósági tárgyalásán is úgy idézte fel az eseményeket, hogy a két fiú az Üllői út–Szigony utca kereszteződésénél lévő kollégiumban lakott és november 5-én ő maga kísérte vissza oda őket. Az 1958-as bírósági tárgyalásán még azt is elárulta, hogy látta, ahogy a fiúk az otthon udvarán elásták a fegyvereiket, hogy a nevelőjük ne lássa azokat.[20] Mint az általunk közölt forrásokból látszik, Lazaridisz 1953 óta börtönben volt, a váci fegyházból szabadították ki a felkelők, a forradalmat közvetlenül megelőző napokban tehát nem lakhatott a józsefvárosi tanonciskolában.

(Lásd a 4. számú dokumentumot!)

Az ungvári kihallgatása során Lazaridisz azt vallotta, hogy a forradalmi események idején a VIII. kerületi Tanács székházában tartózkodott, de mindvégig „tétlenkedett”. **(Lásd az 5. számú dokumentumot!)**

Horváth Miklós és Olekszandr Pahirja dokumentumköte alapján rekonstruálni tudjuk a november 4–6-án ott történeteket, így azt is, hogy Lazaridisz sokakkal egyetemben hogyan esett fogságba. November 4-én a Tanács épületét szovjet páncélosok vették körbe és november 6-ig, amíg az ott lévő katonák és nemzetőrök meg nem adták magukat, az épületet folyamatosan tűz alatt tartották. Ezen a napon a Lazaridisz vallomásában is szereplő *Kocsis Elemér*, aki az időközben elmenekült vezetőik helyett átvette az irányítást, megegyezett az épületet bekerítő szovjet erők parancsnokával, hogy ha a katonák és nemzetőrök leteszik a fegyvert, szabadon távozhatnak. Az épület pincéjében meghúzódó katonák és nemzetőrök, akik között nyilvánvalóan ott volt Lazaridisz is, fegyvertelenül kivonultak az épületből. Az utcára érkezőket – a források szerint 98 főt – a szovjet fegyveresek a Horváth Mihály téri Szent József templomba terelték, ahova újabb és újabb letartóztatottakat kísértek. A templomban őrzött foglyokat – „további vizsgálat céljából” – november 8-án vagy 9-én a Ferihegyi repülőtérre, onnan 9-én Ungvárra szállították.[21]

Ha figyelmesen tanulmányozzuk a két magyarországi görög fiatal ungvári fogságával kapcsolatban keletkezett dokumentációt, feltűnik, hogy Caruhidisz esetében a KGB kihallgató tisztjei megelégedtek az elsődleges, november 21-i vallomásában foglaltakkal, a későbbiek folyamán nem ellenőrizték annak tartalmát, a görög fiú szerepét nem firtatták. A második, november 26-i kihallgatásán csak a Győrbe és Szombathelyre utazó „bányászbrigád” parancsnokai iránt érdeklődtek. **(Lásd a 2. számú dokumentumot!)**

Ráadásul, ha végigolvassuk a „bányászbrigád” Ungvárra hurcolt vezetőinek (*Bán Róbert, Czimer Tibor* stb.) a kihallgatási jegyzőkönyveit, azokból kiderül, hogy ők nem vallottak Caruhidisz ellen, meg sem említették a nevét.[22] Ezzel szemben Lazaridiszt, aki szintén tagadta, hogy bárminemű érintettsége lett volna fegyveres „bűncselekmények” elkövetésében, a második, december 22-i kihallgatása során tüzetesen kivallatták a forradalomban tanúsított magatartásáról. Ő minden bizonnyal ott követett el hibát, hogy az ungvári börtönben elmesélte a vele egy cellában raboskodó *Gyarmati Ferencnek* és *Dandé Istvánnak*, a kiskunhalasi 37. lövészerred katonáinak, akiket szintén november 6-án, a VIII. kerületi Tanács épületéből vittek el a szovjet karhatalmisták, hogy részt vett a budapesti pártszékház ostromában. Utóbbi – Lazaridisz pechjére – ráadásul még emlékezett is görög cellatársa arcára a tanácsházáról, azt állította, hogy november 3-án látta őt gépfegyverrel a kezében. **(Lásd az 5. számú dokumentumot!)**

Eddigi ismereteink alapján elmondható, hogy a magyar forradalmárok oldalán a fegyveres harcokban, a nemzetőrség soraiban olyan görög fiatalok vettek részt, akik – valamilyen oknál fogva – valamelyest már kiszakadtak a budapesti görög kolónia zárt világából. Az ebbe a kategóriába sorolható fiatal görög férfiak sem lehettek kevesen. Az 1950-es évek első felében a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) vezetése igyekezett a Magyarországra érkező görög emigránsokat bevonni a munkaerőpiacra, s noha döntő többségük, 90–92%-uk korábban, amíg Görögországban éltek, a mezőgazdaságban dolgozott, az új hazájukban, egy 1954. évi kimutatás szerint a 82%-uk az iparban helyezkedett el, és csak 7%-kat foglalkoztatták az agráriumban.[23] Ebben a tekintetben az MDP és a GKP politikája teljes mértékben azonos vágányon haladt. A magyar pártvezetés részéről a görög emigránsok munkaerő-piaci elhelyezésénél elsősorban azt vették figyelembe, hogy azzal a mesterségesen fellendített ipari termelés egyre növekvő munkaerő-igényét elégítsék ki.[24] A GKP is azt propagálta, hogy a majdani görög szocialista társadalomnak szakemberekre lesz szüksége, de ezt a szakemberszükségletet leszűkítették bizonyos foglalkozásokra, legfőképpen ipari szakmákra: lakatos, esztergályos, hegesztő, asztalos. Ahogy Szidiropulosz Archimédész megfogalmazta: „Ez volt a potenciális lehetősége annak a 14–15 éves görög fiatalnak, aki az 50-es években, illetve a 60-as évek első felében megalapozni a jövőjét Magyarországon.”[25] Noha a magyarországi görög emigránsok munkaerő-piaci mobilitásának és oktatásügyének ismertetése jócskán túlfeszítené írásunk kereteit, annyit érdemes leszögeznünk, hogy a „rét a falon” éppen az oktatás, a képzés jelentette: az emigránsok gyerekei az 1950/51-es tanévtől a zuglói Manolisz Glezosz görög tannyelvű általános iskolában kezdték el tanulmányaikat, itt a gyerekek létszámától függően indították görög-magyar nyelvű osztályokat. 1954-ben szervezték meg az első koedukált iskolai oktatást, a felső tagozatos görög tanulók ekkor járhattak először magyar gyerekekkel közös iskolába. Azok azonban, akik az általános iskola elvégzése és a 14. életévük betöltése után szakmát kívántak tanulni – s mint említettük, a görög fiatalok nagy része erre volt predesztinálva –, részben már magyar környezetbe kerültek, magyar szakiskolákba, tanoncotthonokba. Ha pedig szakmát szereztek, valamely gyárban szinte teljes egészében dominánsan többségi közegben, „magyar tengerben” dolgoztak. Az 1950-es évek első felében, gimnáziumokban és technikumokban hozzávetőlegesen 260-an, szakiskolában 120-an tanultak.[26]

Lazaridisz és Caruhidisz is nagyjából ugyanezt az életutat járta be: előbbi 1948-ban, utóbbi 1951-ben töltötte be 14. életévét, tehát a szakoktatásuk, a meglehetősen érzékenynek számító 14 és 18 éves kor közötti kamaszkori szocializációjuk, illetve a szakképesítésük megszerzése már részben vagy egészében a magyar oktatási rendszerhez kötődött. Ezeket a szocializációs mintákat ismerve feltételezhetjük, hogy Lazaridisz sem blöffölt, amikor azt állította, hogy – valamennyi időt – Csepelen és Sztálinvárosban dolgozott lakatosként. **(Lásd a 4. számú dokumentumot!)**

A szakmájuk megszerzése után tehát mindketten különféle ipari vállalatoknál dolgoztak, Caruhidisz ráadásul egy ideje munkásszállón lakott, ahol nyilván magyar munkatársaival, kortársaival volt körülveve. Tehát összességében elmondható, hogy valamelyest már hatott rájuk a magyar társadalmi környezet: magyarokkal éltek együtt és barátkoztak, Lazaridisz az ominózus bolti lopást is magyar fiatalokból álló „banda” tagjaként követte el. Az 1956-ból visszatekintve már hat-hét éves, részben többségi környezetben eltöltött időszak azt is lehetővé tette számukra, hogy jól elsajátítsák a magyar nyelvet. Noha az anyanyelvük a görög volt, az ungvári börtönben a kihallgatásuk is magyar nyelven tudó tolmácsok segítségével zajlott. A KGB kihallgató tisztjei nyilvánvalóan abban voltak érdekelték, hogy minél érthetőbb, cizelláltabb és informatívabb vallomást csikarjanak ki belőlük, semmi jel nem utal arra, hogy ehhez görög nyelvű tolmácsolást kellett volna igénybe venni, a görög fiúk jól meg tudták érteni magukat magyarul. Mint az a mellékletben közölt november 26-i és december 22-i kihallgatási jegyzőkönyvükön látszik, a jegyzőkönyvek minden oldalát szignálniuk kellett, a nevüket latin betűkkel, a magyar fonetikus kiejtés szerint írták le.

Gulyás Martin eklatánsan fogalmazta meg a forradalomban résztvevő görög ifjúság szerepét: ők, a görög kolónia zárt világával szemben inkább a „városi vagányok” táborát gyarapították, ennek megfelelően valamely felkelő csoport környezetében találták meg a szállításukat. A társadalmi státusuk nagyon hasonlított magyar társaikéhoz: a többségük periférikus élethelyzetben lévő ipari tanuló, szakmunkás volt. Szerepüket a vezetés helyett leginkább a situációs mintakövetés, a csapatmunkában való aktív vagy passzív részvétel határozta meg.[27] Persze ehhez érdemes hozzáfűznünk, hogy a „periférikus élethelyzet” az ő esetükben viszonyítási kérdése is, hiszen többségük Görögország legszegényebb északi vidékeiről, Makedóniából származott, szegényparaszti sorban nőtt fel. A legtöbbszörüknek, ha Görögországban maradnak, minden bizonnyal esélyük sem lett volna arra, hogy egy olyan – igaz, jelentős mértékben mesterségesen gerjesztett – társadalmi mobilitásnak legyenek a részesei, ami Magyarországon számukra megadottat: szakmát, képzést szereztek.[28]

Caruhidisz és Lazaridisz esetében megítélésünk szerint a „városi vagánysághoz” vezető útnak okai is voltak. Mindketten nagyon mélyről indultak: a második világháború, majd a polgárháború (1944–1949) alatt gyermekként felnövő fiatal generáció tagjait az emigráció körében a „vihar gyermekeinek” is nevezték, ez a generáció életélményeit és tapasztalatait a folyamatos háborús viszonyok, a nélkülözés és a súlyos veszteségek között élte meg. Caruhidisz és Lazaridisz is éppen ehhez a generációhoz tartozott.[29] Nekik is, mint sok más görög gyermeknek vagy fiatalnak, rendezetlen volt a családi háttere: a menekülés, hontalanság és emigráció viszonyai közepette szétszakított családokban éltek, vagy túlságosan eltávolodtak tőle. Nyugodtan nevezhetjük ezért őket „kallódó fiataloknak” is. Szinte mellbevágó volt, amikor egybevetettük Caruhidisz Ungváron tett vallomását az szakirodalmi adatokkal, amelyek a magyarországi kihallgatására vonatkoznak. Az előbbi, nyilván az ő egyértelmű kijelentésén alapuló orosz nyelvű jegyzőkönyv tanúsága szerint a szüleivel együtt Bulgárián keresztül Magyarországra. **(Lásd az 1. számú dokumentumot!)**

Az internálásból hazatérve azonban azt állította az őt kihallgató magyar tiszteknek, hogy a szülei mindketten elesetek a görög polgárháborúban.[30] Vajon melyik az igaz? Persze az is lehet, hogy blöffölt, hogy ne keverje bajba a Magyarországon élő szüleit. Vallomásának valóságtartalmát a magyar politikai rendőrség ugyanakkor könnyen ellenőrizhette, hiszen a magyarországi életvitel miatt a KEOKH – vélhetően – minden egyes görög állampolgárról precíz nyilvántartással rendelkezett. Megdöbbentően hat Lazaridisz vallomása is: nem tudja pontosan, hogy mikor születtek a szülei, hány évesek lehetnek, nem tudja apai nagyanyjának a keresztnévét sem. **(Lásd a 4. számú dokumentumot!)**

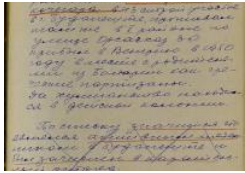
Persze ez lehetett egy olyan rövidzárlat is, amit a kihallgatási tortúra körülményei közepette átélt stresszhelyzet okozott nála. Szinte biztos, hogy a forradalom leverése után még jó darabig nem látogatható hazára: a szakirodalmi adatok arra engednek következtetni, hogy miután visszatért Ungvárról, el sem engedték a Gyorskocsi utcai vizsgálati börtönből, nyilván elszállították valamelyik fegyintézetbe, hogy letöltse a hátralévő börtönbüntetését.[31] További sorsáról semmit nem tudunk. Az biztos, hogy a szülei, Jorgosz Lazaridisz és Eleni Lazaridu, mint ahogy az a szerelemben egymást a halálig elkísérő házaspárok esetében lenni szokott, egymás után, pár hónapos különbséggel hunytak el Beloianniszban 1985-ben.[32]

Az iratok eredeti tagolásán és elrendezésén nem változtattunk. Az iratok mindegyike kézírással lejegyzett orosz nyelvű szöveg, mindegyiket a saját fordításunkban közöljük. Egyes személyek pontos, hivatalosan anyakönyvezett vezetékneve az orosz nyelvű, cirill betűs szövegből nem állapítható meg egyértelműen, ezeket szögletes zárójelbe tettük, s a lehetséges névváltozatokra lábjegyzetben utaltunk. Az iratokban gyakran előforduló „mjatyezs” (мятеж) szó magyar fordítása „felkelés”, „lázadás” és „zendülés” is lehet. Mivel azonban az első két változat akár pozitív konnotációval is bírhat, a harmadikra eset a választásunk, ezzel is igyekeztünk jelezni, hogy a magyarországi eseményekkel összefüggésben a szovjet megtorló szervek képviselőinek szóhasználatába inkább dehonesztáló kifejezések kerültek be.[33]

Dokumentumok:

1.

A KGB Ukrajnai Parancsnokságának szolgálati tájékoztatója Georgiosz Caruhidisz részvételéről az 1956. évi magyar forradalomban.

[2]

[3]

[Tovább a galéria oldalára](#) [4]

Ungvár, 1956. november 21.

706. sz.

Szolgálati tájékoztató

Georgisz [sic!] Caruhidisz (apja keresztnéve: Szpirusz [sic!][34]) 1937-ben született Doriko faluban (Görögország),[35] görög nemzetiségű, 4 elemi osztályt végzett, kőműves családból származik, segédfütként dolgozik a 43. számú [Állami] Építőipari Vállalatnál Budapesten. Ott is lakik[36] az I. kerület Országház utca 30. szám alatt. 1950-ben Bulgáriából jöttek Magyarországra a szüleivel együtt, mint görög partizánok.[37] Hulgianizmus miatt nevelőintézetben volt.[38]

[A jegyzék szerint az aktív zendülők közé tartozott Budapesten, egy rendvédelmi alakulat tagja volt.][39]

A kihallgatása során azt vallotta, hogy október 23-tól 30-ig a munkahelyén tartózkodott, és nem vett részt a tüntetésen.

Október 31-én belépett a „nemzetőrség” egyik alakulatába, gépfegyvert és ahhoz tartozó fegyvertartási engedélyt kapott.

November 2-án a Bán Róbert[40] és Czemmer [sic!][41] Tibor (mindketten letartóztatásban vannak) parancsnoksága alatt álló, 45 fős csoporttal Győrbe, majd Szombathelyre ment abból a célból, hogy elvegyék azoktól a polgároktól a fegyverüket, akiknek nem volt fegyvertartási engedélyük. Az alakulat legalább húszféle fegyvert szerzett.

November 4-én Szombathelyen szovjet katonai járőrök tartóztatták le.

Személyesen nem vett részt büntető műveletekben, gyilkosságot nem követett el.

A zendülés szervezői, a provokátorok, felbujtók, illetve a külföldről érkezett személyek közül senkit nem ismer.

Ellenőrzése szükséges.

1956. XI/21.

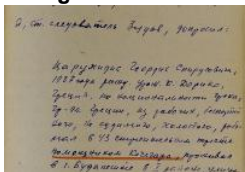
Ukrajnai KGB főnyomozója

Sz. Uvin százados

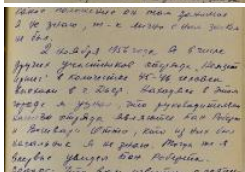
Az irat jelzete: Галузевий державний архів Служби безпеки України (Ukrán Állambiztonsági Szolgálat Állami Szaklevéltára), Фонд 62, Опис 2, Справа 6, Аркуш 238–238. – Eredeti, kézzel írt.

2.

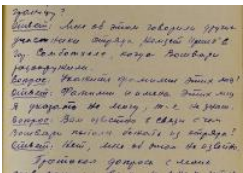
Georgiosz Caruhidisz kihallgatási jegyzőkönyve

[5]

[6]

[Tovább a galéria oldalára](#) [8]

Ungvár, 1956. november 26.

Kihallgatási jegyzőkönyv
Ungvár, 1956. november 26.

Én, Zudov főnyomozó kihallgattam:

Georgiosz Caruhidisz (apja keresztnéve: Szpirusz [sic]), aki 1937-ben született Doriko faluban (Görögország), görög nemzetiségű, Görögország állampolgára, munkácsi családból származik, pártönkivüli, büntetlen előéletű, agglégény, a 43. számú Állami Építőipari Vállalatnál dolgozott segédűtőként, és Budapesten, az I. kerület Országház utca 30. szám alatti munkásszállón lakott.

Nyomatékosan felhívtuk a magyar nyelvű tolmács, Karl Ivanovics Janocski figyelmét arra, hogy a nem hiteles tolmácsolás az Ukrán SZSZK Büntető Törvénykönyvének 89. cikkelye alapján büntetőjogi felelősséget von maga után.

Kérdés: Mióta ismeri Bán Róbertet és Vasvári Ottót?[42]

Válasz: 1956. október 30-án vagy 31-én beléptem a Szabó János[43] parancsnoksága alatt álló budapesti Széna téri „nemzetőrségbe”. Ennél az alakulatnál láttam Vasvári Ottót is, de hogy milyen minőségben volt ott, azt nem tudom, mivel személyesen nem ismertük egymást. 1956. november 2-án a „nemzetőrség” más tagjaival együtt, összesen körülbelül 45-46 fő, Györbe utaztunk. Már amikor ebben a városban voltunk, akkor tudtam meg, hogy az alakulatunk vezetője Bán Róbert és Vasvári Ottó, de hogy ki volt közülük a parancsnok, azt nem tudom. Én akkor láttam először Bán Róbertet.

Kérdés: Mit tud Bán Róbert és Vasvári Ottó tevékenységéről?

Válasz: Bán Róbertől semmit nem tudok mondani, mivel nem ismerem őt. Vasvári Ottóval kapcsolatban azt tudom mondani, hogy Szombathelyről, ahova az alakulatunkkal érkezünk, megpróbált külföldre szökni. Vasvárit azonban megfosztották a fegyvertől és egy katonai laktanya pincéjében tartották őrizet alatt. Semmi mást nem tudok Vasváriáról mondani.

Kérdés: Honnan tudja azt, hogy Vasvári pont külföldre akart szökni?

Válasz: Nekem ezt a „nemzetőrségi” alakulatunk más tagjai mondták el Szombathelyen, amikor Vasvárit lefegyverezték.

Kérdés: Nevezze meg őket, kik mondták ezt önnek.

Válasz: Nem tudom megmondani ezeknek az embereknek a vezeték- és keresztnévét, mivel nem tudom, hogy hogy hívták őket.

Kérdés: Tudja, hogy Vasvári miért próbált meg elszökni az alakulatától?

Válasz: Nem, ezt nem tudom.

A kihallgatási jegyzőkönyvet az általam elmondottak szerint hitelesen vették fel, annak szövegét felolvasták nekem.

Kihallgató: Zudov főnyomozó
Tolmács: Janocski

Az irat jelzete: Галузевий державний архів Служби безпеки України (Ukrán Állambiztonsági Szolgálat Állami Szaklevéltára), Фонд 62, Опис 2, Справа 6, Аркуш 239–241. – Eredeti, kézzel írt.

3.

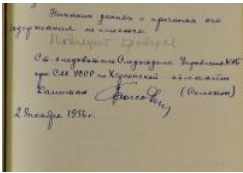
KGB Ukrajnai Parancsnokságának első szolgálati tájékoztatója Damianosz Lazaridisz részvételéről az 1956. évi magyar forradalomban

[9]

[10]

[11]

[Tovább a galéria oldalára](#) [12]

Ungvár, 1956. november 29.

427. sz. Szolgálati tájékoztató

Damianosz Lazaridisz (apja keresztnéve: Jorgosz) 1934-ben született Kasztoriában, görög, Görögország állampolgára, középparaszti családból származik, 6 általános iskolai osztályt végzett, és elvégzett egy 2 éves ipari szakmunkásképzőt is, szerelő szakirányon, 1950 óta a DISZ tagja, a csepeli Rákosi Mátvás Vas- és Fémművekben dolgozott szerelőként, Budapesten lakott a VI. kerületben, az Eötvös utca 15-ben.

[A kihallgatása során Lazaridisz azt vallotta, hogy az apja és az anyja Görögország német megszállása idején a partizánok soraiban harcolt. 1947-ben a partizánok közé lépett a fivére, 1948-ban két lánytestvére is.

1948-ban őt és a húgát a Magyar Vörös Kereszt Jugoszlávián keresztül Magyarországra hozta.

Az apja és az anyja 1951-ben Görögországból először Csehszlovákiába ment, majd ez év májusában Magyarországra jöttek. Jelenleg a Fejér megyei Ivánca faluban[44] laknak a húgával együtt, akit vele együtt hoztak el Görögországból.

A bátyja Moszkvában él, a címét nem tudja, vele van a két lánytestvére, akik vele együtt a partizánok soraiban harcoltak. Ők 1950-ben jöttek el Görögországból. Ez év szeptemberében kapott a bátyjától levelet.[45][46]

A kihallgatása során azt vallotta, hogy a budapesti eseményekről semmi konkrét dolgot nem tud mondani, a zendülők közül senkit nem ismer.

Abban a házban, amelyben lakik,[47] még körülbelül 300 görög állampolgár tartózkodik, akiket a Magyar Vöröskereszt[48] hozott el Görögországból. Egy görög kommunista (a nevét nem tudja) utasításának megfelelően senki nem járt ki abból a házból és nem avatkozott bele a magyar eseményekbe.[49]

November 6-án tartóztatták le, éppen amikor a csepeli gyárba ment, hogy megérdeklődjék, hogyan veheti fel a munkát. Amikor letartóztatták, a szovjet katonák az összes dokumentumát elvették tőle [(a börtönaktájában semmilyen irata nincs).

Az ismerősei közül senkit nem látott itt.][50]

A letartóztatásának okaival kapcsolatban semmilyen adat nem áll rendelkezésre.

Ellenőrzése szükséges.

Az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa melletti KGB Herszon Megyei Parancsnoksága Nyomozó Osztályának főnyomozója, Szolohin kapitány

1956. november 29.

Az irat jelzete: Галузе́вий державний архі́в Служби безпеки України (Ukrán Állambiztonsági Szolgálat Állami Szaklevéltára), Фонд 62, Опис 2, Справа 8, Аркуш 95–97. – *Eredeti, kézzel írt.*

4.

Damianosz Lazaridisz kihallgatási jegyzőkönyve Ungvár, 1956. december 22.

Damianosz Lazaridisz (apja keresztnéve: Jorgosz, született: 1934-ben) kihallgatási jegyzőkönyve

1956. december 22.

A kihallgatásra Kassai [O. M.] magyar nyelvű tolmács közreműködésével kerül sor, akinek figyelmét felhívták arra, hogy a nem hiteles tolmácsolás az Ukrán SZSZK Büntető Törvénykönyvének 89. cikkelye alapján büntetőjogi felelősséget von maga után.

Aláírás: Kassai

Kérdés: Nevezze meg helyesen a vezeték-, apai és keresztnévét, születésének évét és helyét, továbbá közeli rokonainak a nevét.

Válasz: A nevem helyesen Damianosz Lazaridisz, az apám keresztnéve Jorgosz, 1934-ben születtem Kasztorijában (Görögország), görög nemzetiségű és görög állampolgár vagyok. A szüleim: az apám Jorgosz Lazaridisz, 57–58 éves, az anyám Eleni Lazaridisz (leánykori vezetékneve: [Tasova]), [51] 45–48 éves, a Fejér megyei Iváncsa faluban élnek. Az apám valahol egy építkezésen dolgozik Iváncsa környékén, az anyám a mezőgazdaságban dolgozik. Velük él a 15 éves öcsém, Janisz Lazaridisz és a 16 éves húgom, Eleni Lazaridu. A másik öcsém, a 18 éves Dimitrisz Lazaridisz Jugoszláviában él, de hogy mely településen, és mivel foglalkozik ott, azt nem tudom.

A bátyám, Antonisz Lazaridisz 37–38 éves lehet, a pontos életkorát nem tudom, a Szovjetunióban él. 1951-ben Moszkvában volt. Azt, hogy most mi a pontos lakcíme, és hol dolgozik, nem tudom. Orosz felesége van, de a leánykori vezetéknevét és a keresztnévét nem tudom. A nővéreim, a 30 éves Polihronia Zumbuli és a 25 éves Maria Lazaridu Moszkvában éltek Antonisz bátyám lakásán. Görögországban, Kasztorijában élnek az apám szülei, a 80 éves Triandafiresz [sic!][52] Lazaridisz és a felesége, Lazaridisz, akinek a keresztnévét nem tudom.

Azon kívül Magyarországon a Fejér megyei Sárbogárd városában él az unokahúgom, a 17 éves Marianti Lazaridu, a sárbogárdi gimnázium tanulója. Más rokonom nincs.

Kérdés: Ön és a szülei mikor és miért jöttek Magyarországra?

Válasz: A szüleim, Antonisz bátyám, valamint Maria és Polihronia nővéreim a görög partizánmozgalomban vettek részt. 1948-ban a Nemzetközi Vörös kereszt közreműködésével én, Eleni húgom és Marianti unokahúgom más görög hazafiak kontingensével Jugoszláviába mentünk, ahonnan 2 nap múlva Magyarországra, Budapestre vittek minket, ahol a Hungária körúti Andrassy laktanyában helyeztek el bennünket. [53]

1950-ben a szüleim és Janisz öcsém Csehszlovákiába mentek, majd 1956 májusában Magyarországra költöztek, ahol Iváncsa településen telepedtek le. Azt, hogy a bátyám, Antonisz, továbbá Polihronia és Maria nővéreim hogyan kerültek Moszkvába, nem tudom.

Kérdés: Mivel foglalkozott Magyarországon?

Válasz: 1948-tól 1950-ig más görögökkel együtt, körülbelül 200–300 személyről van szó, a Balaton mellett, a balatonkenesei középiskolában tanultam. 1950-ben más görögökkel egyetemben Budapestre küldtek bennünket, körülbelül 50 személyt, én lakatosnőként dolgoztam ott a csepeli üzemben, majd a szakma megszerzése után lakatosként dolgoztam Sztálinvárosban. 1953. augusztus 23-án a rendőrség letartóztattott, amiért részt vettem egy sztálinvárosi boltban elkövetett éjszakai betörésben. A betörésben velem együtt részt vett Germer József 25 éves magyar, [Fuksz][54] Jenő 24 éves magyar és egy 26 éves Ibi nevű [55] nő, akinek a vezetéknevét nem tudom. 1953. október 9-én a sztálinvárosi népbíróság (nyilvános perben) hozott ítéletet az ügyünkben. Engem, Lazaridisz 6 év 6 hónap, Germert 16 év, Fukszot 14 év és Ibit 6 hónap börtönbüntetésre ítélte a bíróság. Büntetésemet Székesfehérvár, Szeged, Budapest és Vác börtöneiben töltöttem.

Kérdés: Mikor szabadították ki a zendülők a váci börtönből?

Válasz: A váci börtönből a zendülők 1956. október 26-án szabadították ki. Ebből a börtönből összesen körülbelül 1200 köztörvényes bűnözőt szabadítottak ki.

Kérdés: Nevezze meg azokat a személyeket, akiket ön név szerint ismer, és akiket a zendülők szabadítottak ki a börtönből.

Válasz: A börtönből kiszabadított fogva tartottak közül, akik velem együtt voltak a 70. számú zárkában, a következő személyeket ismerem: [Röck][56] István, 32 éves, Csehszlovákiában született, lopásért ítélték el, a letartóztatásáig Budapesten a VIII. kerületben lakott.

Kecskés József, 25–26 éves, lopásért ítélték el, korábban Sztálinvárosban lakott.

Kövári Jenő 24–25 éves, lopásért ítélték el, Budapesten lakott a XIII. kerületben.

Lendvai Gyula 27 éves, cigány nemzetiségű, lopásért ítélték el 12 év szabadságvesztésre, nem tudom, hogy hol lakott a letartóztatásáig.

Nagy Károly 20–22 éves, lopásért ítélték el, korábban Budapesten, a VIII. kerületben lakott.

Mások nevét nem tudom, akiket a börtönből szabadítottak ki.

Kérdés: Beszéljen a magyarországi ellenforradalmi zendülésben való részvételéről.

Válasz: A magyarországi ellenforradalmi zendülésben egyáltalán nem vettem részt, nem viseltem fegyvert.

Kérdés: Ön nem mond igazat. Tudjuk, hogy más börtönből kiszabadított bűnözőkkel együtt részt vett a budapesti pártbizottság székháza elleni fegyveres támadásban, és az ott elfogott katonák, államvédelmi dolgozók és pártmunkások meggyilkolásában. Mondja el erről az igazat.

Válasz: A zendülésben nem vettem részt, senkit nem öltem meg, és fegyvert sem viseltem.

Kérdés: A zendülés napjaiban, a budapesti pártbizottság elleni támadás idején és az azt követő időszakban látták önt fegyverrel a kezében. Miért tagadja ezt?

Válasz: Kijelentem, hogy nem viseltem fegyvert.

Kérdés: Miért titkolta az 1956. november 29-i kihallgatása során, hogy egy rablásban elkövetett bűnsegédként letartóztatták és a zendülők szabadították ki a börtönből?

Válasz: Azért nem beszéltem erről, mert szégyelltem, hogy büntetve vagyok.

Kérdés: Hova küldték önt a zendülők, miután kiszabadították a börtönből?

Válasz: Más fogvatartottakkal együtt, akiket kiszabadítottak, és akik közül név szerint egyedül Nagy Károlyt ismerem, Budapestre mentünk, és útközben megálltunk egy kisvárosban, Dunakeszin, ahol 3 napot töltöttünk a városi tanács épületében. Mire odaértünk, már ötvenen tartózkodtak ott azon bűnözők közül, akiket a börtönből kiszabadítottak. Dunakeszről Nagy Károlyval ketten gyalog mentünk Budapestre a vasúti sínek mentén. Ez október 29-én volt. Azzal, amikor Naggyal Budapestre tartottunk a VIII. kerületben élő szüleimhez, bementünk egy térre, aminek a nevét nem tudom, ahol a zendülők nagy tömege civil és katonai ruházatban egy nagy épületet lőtt, amelyben, ahogy nekem ezt Nagy mondta, a Magyar Dolgozók Pártjának budapesti bizottsága volt. [57]

Nem maradtunk a téren, hanem a VIII. kerületbe mentünk. Az egyik utcában Nagy találkozott az egyik ismerősével, aki a barátja volt, Pistának hívták, 22–23 éves, nem volt nála fegyver, ő vitt el minket a VIII. kerületi Tanács épületébe. [58] Ott az egyik szobában (egy tanácsterem volt) különféle ruhák és lábbelik voltak. Kocsis [59] főhadnagynak, a keresztnévét nem tudom, a nemzetőrség vezetőjének engedélyével osztrák csizmát, rendőri egyenruhát és tankos katonai dzsekit vettem magamhoz. Ezek közül mindet rám öltözték. Az esőkabátot a váci börtön ügyeletesétől kaptam, ott a kiszabadítottak közül soknak adtak ruhát a börtön raktárából. A budapesti VIII. kerületi Tanács épületében tartózkodtam egészen addig, amíg a szovjet csapatok le nem tartóztatták 1956. november 6-án. A zárkátársam, Nagy Ferenc [sic!][60] november 2-án vagy 3-án valahová eltűnt, ezt követően nem láttam őt többé.

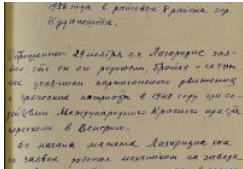
A vallomásmat az általam elmondottak szerint a valóságnak megfelelően jegyezték le és érthető magyar nyelven felolvasták nekem. [61]

Tolmácsolt: Kassai

Kihallgatta: Vlaszov nyomozó

Az irat jelzete: Галузе́вий державний архі́в Служби безпеки України (Ukrán Állambiztonsági Szolgálat Állami Szaklevéltára), Фонд 62, Опис 2, Справа 8, Аркуш 102–111. – *Eredeti, kézzel írt.*

A KGB Ukrajnai Parancsnokságának második szolgálati tájékoztatója Damianosz Lazaridisz részvételéről az 1956. évi magyar forradalomban

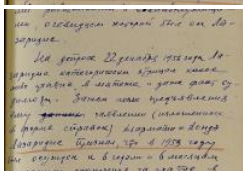

1956. g. 12. 24. d. Vlaszov főnyomozó
KGB Ukrajnai Parancsnokságának Nyomozóosztálya

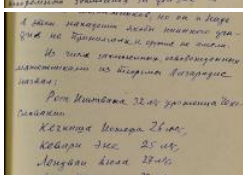
[13]

[14]

[15]

[16]

[Tovább a galéria oldalára](#) [17]

Ungvár, 1956. december 24.

Szolgálati tájékoztató

Damianosz Lazaridisz (apja keresztnéve: Jorgosz) 1934-ben született, görög, Görögország állampolgára, középiskolai tanulmányait nem fejezte be, parasztsaládból származik, pártonkívvüli, lakatos. 1956. november 6-án tartóztatták le Budapest VIII. kerületi Tanácsának épületében.

Az ez év november 29-én kihallgatott Lazaridisz elmondta, hogy ő, a szülei, a fiverei és a lánytestvérei, mint a partizánmozgalom résztvevői és görög hazafiak, 1948-ban a Nemzetközi Vöröskereszt segítségével jöttek Magyarországra.

Ahogy Lazaridisz elmondta, a zendülés kezdetéig szerelőként dolgozott a csepeli Rákosi Mátyás Vas- és Fémművekben és Budapesten lakott az Eötvös utca 15-ben.

Valójában Lazaridisz sehol sem dolgozott, hanem a zendülők szabadították ki 1956. november 26-án a váci börtönből, ahol a büntetését töltötte egy rablóbanda tagjaként.

A kihallgatott Gyarmati Ferenc (apja keresztnéve: György), [62] az 1872. számú alakulat volt katonája 1956. december 21-én kijelentette, hogy a 113. számú cellában vele együtt lévő görög nemzetiségű Lazaridisz elmondta neki, hogy 4 évig a váci börtönben volt, s miután a zendülők kiszabadították onnan, áttért hozzájuk, gépfegyvert kapott, és részt vett a Magyar Dolgozók Pártja Budapesti Pártbizottságának székházát védő államvédelmi csapatok és az államvédelem munkatársai elleni harcokban. A zendülők Lazaridisz részvételével betörték a székházba, kegyetlenül végeztek az ottani pártmunkásokkal és az őket védő katonákkal, akik között egy ezredes és egy alezredes is volt.

Az 1935-ös születésű Dandé István [63] egykori honvéd a kihallgatásakor elmondta, hogy 1956. november 3-án látta a Lazaridiszt gépfegyverrel a kezében a budapesti VIII. kerületi Tanács épületében. Dandé kijelentette, hogy 1956 decemberében, amikor Lazaridisz a 113. számú cellában volt, tőle hallotta, hogy a zendülők milyen kegyetlenül számoltak le a pártmunkásokkal és katonákkal, aminek Lazaridisz a szemtanúja volt.

Az 1956. december 22-i kihallgatásán Lazaridisz kategorikusan tagadta, hogy bármi köze is lett volna a zendüléshez, sőt, még azt is, hogy elítélték volna. Miután megmutattuk neki Gyarmati és Dandé [adatait] (szolgálati tájékoztatók formájában lejegyzett) közléseit, Lazaridisz elismerte, hogy 1953-ban 6 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélték egy rablóbanda tagjaként. 1956. november 26-án Lazaridisz elmondta továbbá, hogy a zendülés napjaiban a zendülők kiszabadították a váci börtönből és egészen addig, amíg a szovjet csapatok le nem tartóztatták, a Budapest VIII. kerületi Tanács épületében tartózkodott, ahol állítólag végig tétlenkedett.

Lazaridisz kijelentette, hogy ez év október 29-én a cimborájával, Nagy Károllyal (akit a zendülők szabadítottak ki Vácról), Nagy rokonaihoz igyekeztek, [64] akik a VIII. kerületben laktak, a budapesti pártbizottság székháza mellett, amit akkor a zendülők nagy számban tűz alatt tartottak, de ő és Nagy ebben a támadásban állítólag egyáltalán nem vettek részt, és fegyverük sem volt.

A lázadók által a börtönből kiszabadított személyek közül Lazaridisz az alábbiakat nevezte meg:

Röck István 32 éves Csehszlovákiában született

Kecskés József 26 éves

Kövári Jenő 25 éves

Lendvai Gyula 27 éves

Nagy Károly 22 éves

Lazaridisz elmondása szerint, miután a zendülők kiszabadították, a VIII. kerületi Tanács épületében rendőri uniformisba öltöztették és osztrák bakancsot adtak neki.

1956. XII. 24.

Vlaszov
Főnyomozó

KGB Ukrajnai Parancsnokságának Nyomozóosztálya

Az irat jelzete: Галузевий державний архів Служби безпеки України (Ukrán Állambiztonsági Szolgálat Állami Szaklevéltára), Фонд. 62, Опус 2, Справа 8, Аркуш 98–101. – Eredeti, kézzel írt.

[1] MARKÓ GYÖRGY: *Hellasztól a Práter utcáig. Egy görög szabadságharcos a magyar forradalomban. André Konstantinidisz (1917–1956)*. Kornétás Kiadó, Bp., 2016.

[2] Uo. 157–172.

[3] Az archívum hivatalos elnevezése: Галузевий державний архів Служби безпеки України (Ukrán Állambiztonsági Szolgálat Állami Szaklevéltára).

[4] A Caruhidysz és Lazaridisz deportálására vonatkozó adatok megtalálhatók Várad Natália munkáiban, illetve a Horváth Miklós és Olekszandr Pahirja által jegyzett dokumentumgyűjteményben. VÁRADI NATÁLIA: 1956-os deportálások a Szovjetunióba (a KGB dokumentumai alapján). *Acta Beregsasiensis*, 2010/2. sz. 45, 50. Az 1956-os forradalom és szabadságharc kárpátaljai dokumentumai. (Forrásválogatás). A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár kiadványai. II. Közlemények 43. sz. A forrásokat válogatta, közreadja, és a bevezető tanulmányt írta: VÁRADI NATÁLIA. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 2013. 63, 79. HORVÁTH MIKLÓS–PAHIRYA, OLEKSZANDR: *Kényszerkirándulás a Szovjetunióba. Magyar deportáltak a KGB fogságában – 1956*. Argumentum, Bp., 2012. 306, 352.

[5] SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ: *Ithaka partjai. (A kisebbségi lét dimenziói)*. Eötvös Kiadó, Bp., 1990. 48–52. SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ: A második görög diaszpóra integrációs folyamatai Magyarországon 1948–1990. Az ezeréves magyar–görög kapcsolatok. A Magyarországi Görögök Kutatóintézete és a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának közös konferenciáján előadások. (A Magyar Országgyűlés felsőházi terme, 2016. október 19.) Szerk.: SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ. Magyarországi Görögök Kutatóintézete, Bp., 2018. 129–134.

- [6] 1950-ben a magyarországi görög emigránsok részére a Fejér megyei Iváncsa mellett, az akkor Iváncsa szántóföldjeihez tartozó területen egy önálló települést építettek fel, amit Görögfalvának neveztek el. A települést 1952-ben a görög kommunista mozgalom ikonikus alakja, az abban az évben kivégzett Nikosz Beloiannis (1915–1952) tiszteletére „Beloianiszra” keresztelték át.
- [7] SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ: *1956 – Görögök a forradalomban*. Flaccus Kiadó, Bp., 1997. 28–39.
- [8] Uo. 39–58.
- [9] MARKÓ: i.m. 2016. 173–186.
- [10] MARKÓ GYÖRGY: *Görögök a magyar forradalomban. Az ezeréves magyar–görög kapcsolatok. A Magyarországi Görögök Kutatóintézete és a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának közös konferenciáján elhangzott előadások*. (A Magyar Országgyűlés felsőházi terme, 2016. október 19.) Szerk.: SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ. Magyarországi Görögök Kutatóintézete, Bp., 2018. 135.
- [11] Fekete Sándor (1927–2001) író, irodalomtörténész, újságíró. 1952^[18]–1953^[19]-ban az *Új Hang* szerkesztője, 1951^[20]–1956^[21] között a *Szabad Nép* munkatársa, rovatvezetője, 1952^[18]-tól egyúttal a szerkesztőbizottság tagja. 1956^[21]-ban az ELTE magyar tanszékének munkatársa. 1957^[22]–1958^[23]-ban az *MTA*^[24] Irodalomtörténeti Intézetében dolgozott. A forradalom utóvédharcaiban vállalt szerepe és a *Hungaricus* álnéven megjelent írásai miatt 1959^[25]-ben a Mérei-perben kilenc évi börtönbüntetésre ítélték. 1963^[26]-ban amnesztiával szabadult.
- [12] Fejtő Ferenc (1909–2008) történész, kritikus, író, publicista. *József Attilával*^[27] és *Ignótus Pállal*^[28] együtt alapította a *Szép Szó*^[29] című irodalmi és társadalomtudományi folyóiratnak, amelynek 1935^[30]–1938^[31] között társszerkesztője volt. 1938-ban Párizsba költözött. 1950^[32]-tól 1979^[33]-ig az AFP *hírogynökség*^[34] munkatársa, a kelet-európai kommunista diktatúrák szakértő elemzője. Az *1956-os forradalomról*^[35] írt könyve 1956^[21] végén jelent meg *Párizsban*^[36] a neves baloldali író, *Jean-Paul Sartre*^[37] előszavával. Fejtő ezen kívül több könyvet és tanulmányt írt a forradalomról, amelyek nemcsak Nyugaton jelentek meg, hanem *Lengyelországban*^[38] és *Jugoszláviában*^[39] is. Műveiben igyekezett cáfolni a *szovjet intervenció*^[40] „legitim” voltát.
- [13] SZIDIROPULOSZ: i.m. 2018. 134. Az már Vasziúli életének más fejezetei közé tartozik, hogy később, 1959-ben a magyar állambiztonság beszervezte. MARKÓ GYÖRGY: „Szélfúttá levél”. Egy hithű görög kommunista esete a magyar állambiztonsággal. Uő: *A pesti Rambo. Esettanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből*. Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Alapítvány, Bp., 2018. 175–225.
- [14] Fónay Jenő (1926–2017) mérnök, 1956-os szabadságharcos. 1953-tól az Erőműtervező Iroda gépészmérnöke. 1956. október 25-én csatlakozott a Szabó János parancsnoksága alatt harcoló Széna téri felkelőkhöz. *Október 27-én*^[41] helyettes parancsnokká választották. A Széna téri felkelők nevében ő vett részt a *Petőfi Akadémián*^[42] tartott fegyverszüneti tárgyalásokon a kormányval. *1957*^[22]. *október 11-én*^[43] tartóztatták le. Első- és másodfokon is (1958^[23], *április 25-én*^[44], illetve *július 8-án*^[45]) halálra ítélték. Több mint négy hónapot volt börtönben halálraítélteként, de végül *augusztus 8-án*^[46] kegyelmet kapott és 1963^[26]-ban amnesztiával szabadult. 1989-ben a Politikai Foglyok Országos Szövetségének (POFOSZ) alapítója, 2002-ig elnöke.
- [15] SZIDIROPULOSZ: i.m. 1997. 177–180.
- [16] EÖRSI LÁSZLÓ: *A Széna téiek – 1956*. 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Bp., 2004. 92, 194.
- [17] 1953-ban a Dorogi Bányászati Tröszt közreműködésével hozta létre a kommunista kormányzat a csolnoki IX. akna területén az ún. „rabbányát”, ahol különféle – jellemzően koncepciós – perekben elítélt politikai foglyok, elsősorban „kulákok”, papok és a nem kellőképpen rendszerhű értelmiségiek dolgoztak, embertelen körülmények között. A csolnoki rabtábor Magyarország leghosszabb ideig működött börtönként, majd az ország más területein korábban működött, majd az első Nagy Imre-kormány idején apránként bezárt börtön- és internálótáborokból is helyeztek ide olyan őrizeteket, akiknek szabadlábba helyezését a rendszer továbbra sem tartotta kívánatosnak. A börtön működésének egy 1956^[21]. *október 25.*^[47] és *október 28.*^[48] között megtartott rabsztrájk vetett véget. A Legfőbb Ügyészség a negyedik napon engedélyezte a tárgyalásokat a sztrájkoló rabokkal, ezt követően, az október 29-től november 1-ig tartó időszakban kiürítették a tábor, s minden itt őrzött rabot elengedtek. A kiszabadultakat összesen mintegy 20 tehergépjárművel, teherautókkal, bányászbuszokkal („ún. „fakaruszokkal”) szállították Budapestre, a Nyugati pályaudvarra.
- [18] A Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hivatal nevének rövidítése.
- [19] MARKÓ: i.m. 2016. 183–186. MARKÓ: *Görögök a magyar forradalomban*. I.m. 2018. 139–140.
- [20] MARKÓ: i.m. 2016. 180–181.
- [21] HORVÁTH–PAHIRYA: i.m. 2012. 47.
- [22] HORVÁTH–PAHIRYA: i.m. 2012. 195–208.
- [23] DZINDZISZ JORGOSZ: *Az első évek. A letelepedés. Kafeneio*, 1997/2. sz. 21.
- [24] Uo. 15–20. Illetve: VINCZE XÉNIA: *Kőbányai görögök. Magyarországi görögök története a polgárháború időszakából*. Kőbányai Görög Önkormányzat, Bp., 2019. 24–27.
- [25] SZIDIROPULOSZ: i.m. 1990. 58.
- [26] VINCZE XÉNIA: „Elválás – menekülés – megérkezés”. Gyerekenekültek története a görög polgárháború időszakából. *Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény és ruszin nemzetiségek néprajzából*. 10. sz. Szerk.: SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN. Magyar Néprajzi Társaság, Bp., 2018. 120.
- [27] GULYÁS MARTIN: A „Görög”. Oknyomozó biográfia. *Magyar Napló*, 2017/2. sz. 67.
- [28] A Magyarországon született harmadgenerációs görögök között pedig már nagyon sokan voltak olyanok, akik egyetemre jártak és diplomát szereztek. Erre ld.: *Életrajzgyűjtemény a görög származású diplomásokról (1948–2008)*. Szerkesztő: BATSIOS TAKIS–RAPTISZ JANNISZ–SZTERIOPULOSZ KRISZTOFOROSZ–VLAHOSZ HARALAMBOSZ. (Elliniki Biblia 5. sz.) Új Mandátum Könyvkiadó, Bp., 2009.
- [29] VINCZE: i.m. 2018. 122.
- [30] MARKÓ: i.m. 2016. 183. Ugyanezt az adatot erősíti meg EÖRSI: i.m. 2004. 194.
- [31] HORVÁTH–PAHIRYA: i.m. 2012. 306.
- [32] KOSZTASZ SULASZ: *I nekri masz 1948–1999*. Avtodikiszi Ellinon Ungariasz, Bp., 2000. 60.
- [33] Tanulmányunk kézírata valósággal csapatmunkában készült el. Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Vincze Xéniának, Máttyás Irínának, Natalia Homenkónak, Riszto Iljovszkinak és Eörsi Lászlónak a forrásközlemény elkészítéséhez nyújtott önzetlen segítségükért.
- [34] Helyesen: Szpirosz.
- [35] A falu Görögország Törökországgal határos közigazgatási egységében, a Kelet-Makedónia és Trákia régió Evrosz megyéjében található.
- [36] Mármint Budapesten.
- [37] Ha a szüleivel együtt Görögországból Bulgárián keresztül Magyarországra, akkor a Kőbányai út és a Hungária körút sarkán lévő Dohánygyárban helyezték el őket, ugyanis a görög családokat 1950-ben oda telepítették. Ld.: VINCZE: i.m. 2018. 26–29. SZIDIROPULOSZ: i.m. 1990. 48–52.
- [38] Eörsi László adatai szerint 1953-ban veredezés miatt egy évre nevelőintézetbe zárták. EÖRSI: i.m. 2004. 194.
- [39] A szögletes zárójellel kijelölt rész áthúzva.
- [40] Bán Róbert (1934–1957): értelmiségi családból származó műszerész, 1955 decemberétől az Orion Rádióalkatrész Gyárban dolgozott rádióműszerként. 1956. október 25-én csatlakozott a Széna téri felkelőkhöz, hamarosan a Széna téri ellenálló parancsnokhelyettese lett. Mivel hatásköri vitába keveredett Szabó János parancsnokkal, önálló akciói kezdeményezett: elhatározta, hogy egy nagyobb osztaggal Ausztriába megy, hogy fegyvert szerezzenek. Az út valódi célját elhallgatva, megnyerte az ügynek a bányászbrigádöt és Szabó János megkerülésével november 2-án útnak indultak. Győrbe, majd Szombathelyre vezette egységét. November 4-én a szovjet csapatok letartóztatták és Ungvárra deportálták, ahonnan december 17-én hozták haza. Perében halálra ítélték, majd 1957. november 29-én kivégezték. Részletes életrajzát ld.: EÖRSI: i.m. 2004. 187–188.
- [41] Valójában Czimer Tibor (1923–1957): ipari munkás, bányász, 1956 nyaratól a pilisszentiváni bányában dolgozott vajaként. 1956. október 27-én csatlakozott a Széna téri felkelőkhöz, október 31-től a Rusznyák László vezette ún. „bányászbrigád” parancsnokhelyettese lett. November 2-án Bán Róbertet követve ő is Győrbe, majd Szombathelyre ment. November 4-én társaival együtt a szombathelyi határőrleányban elfogták és Ungvárra deportálták. December 9-én jutott vissza Magyarországra. Perében halálra ítélték, majd 1957. november 29-én kivégezték. Részletes életrajzát ld.: EÖRSI: i.m. 2004. 195–197.
- [42] Vasvári Ottó (1931–1986): szobafestő. 1956. októbertől a Pest Megyei Építőipari Vállalatnál dolgozott anyagbeszerzőként. 1956. november 1-jén csatlakozott a Széna téri felkelőkhöz, ahol Bán Róbert parancsnokhelyettese kinevezte „belső elhárítónak”. November 2-án ő is Bán Róberttel és a bányászbrigáddal tartott Győrbe, majd Szombathelyre. Az út során kétszer is megpróbált megszökni az osztag gépkocsijával, emiatt Szombathelyen kitagadták maguk közül. November 4-én a szovjetek letartóztatták, Ungvárra deportálták, ahonnan december 9-én szállították haza. Az ún. „bányászper” X. rendű vádlottjaként 15 évre ítélték, 1963. március 29-én szabadult. Részletes életrajzát ld.: EÖRSI: i.m. 2004. 277–278.
- [43] Szabó János (1897–1957): géplakatos, tehergépkocsi-vezető. Az 1950-es évek első felében fuvarozással kereste a kenyerét. 1956. október 26-án csatlakozott a Széna téri felkelőkhöz, október 27-től az ottani ellenálló csapat parancsnoka lett. A forradalom leverése után egy ideig a II. kerületben bujkált, de november 18-án hajnalban letartóztatták. A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különytanácsa 1957. január 14-én halálra ítélte, az ítéletet január 19-én végrehajtották.
- [44] Valójában nem Iváncsáról, hanem az Iváncsa település mellett, az Iváncsa szántóföldjeihez tartozó területen 1950-ben felépített és 1950–1952-ben Görögfalvának, majd 1952-től Beloiannisnak nevezett településről van szó.
- [45] A Szovjetunióba a görög emigránsok közül sok olyan fiatal férfi és nő került, akik a Görög Demokratikus Hadsereg kötelékében harcoltak. Jelentős részüket a szovjet hatóságok később Taskentben telepítették le. 1953- 1954-ben az ún. „népi demokratikus országok”, vagyis a Szovjetunió és a kelet-európai szocialista országok között a Nemzetközi Vörös kereszt közvetítésével családjegyzésre került sor, melynek keretében a Szovjetunióból görög emigránsok érkeztek Magyarországra. Ld.: VINCZE: i.m. 2019. 30–31. DZINDZISZ: i.m. 1997. 11–14, 22–23.
- [46] A szögletes zárójelbe tett szövegrész ceruzával áthúzva.
- [47] A VI. kerület Eötvös utca 11/b. szám alatti Görög Ifjúmunkás Otthonról van szó.
- [48] Valójában a Nemzetközi Vörös kereszt közreműködésével érkeztek Magyarországra.
- [49] A Görög Kommunista Párt arra utasította a magyarországi görög emigránsokat, hogy ne keveredjenek bele az 1956 októberében kibontakozó eseményekbe. A dohánygyári kolóniában lakó görögök félték, még jobban elzárták az épületet a külvilágtól, s kísérletet tettek a fegyveres védelmük megszervezésére. Ld.: SZIDIROPULOSZ: i.m. 1997. 28–32.
- [50] A szögletes zárójelbe tett szövegrész ceruzával áthúzva.
- [51] Valószínűleg a macedón-szláv lakosság körében elterjedt Tasovszka női vezetéknev.

[52] Helyesen Triandafilisz.

[53] A gyermekmenekülteket az Andrassy-laktanyában ideiglenesen helyezték el előzetes egészségügyi szűrés céljából. Az orvosi vizsgálatokat követően irányították őket különféle gyermekotthonokba.

[54] Vagy: Fux.

[55] Nyilván az Ibolya beceneve.

[56] Vagy: Rökk.

[57] Nyilván a Köztársaság téri pártszékházról van szó.

[58] A VIII. kerületi Tanács épülete a Horváth Mihály térrel átellenben, a Baross utca 63–67. szám alatt volt. Jelenleg a Józsefvárosi Önkormányzat és hivatalainak épülete.

[59] Kocsis Elemér (1938–): építőmunkás, pártfunkcionárius, 1955-től társadalmi munkásként a VIII. kerületi DISZ-bizottsághoz került, 1956-ban a budapesti DISZ-bizottság agitációs és propaganda osztályán dolgozott. 1956. október 24-én felfegyverezték, hogy részt vegyen a VIII. kerületi pártszékház védelmében, 28-án hadnagyi igazolványt kapott. Később csatlakozott a Horváth Mihály téri nemzetőrséghez, november 5-én átvette a nemzetőrség irányítását, és tárgyalásba bocsátkozott a VIII. kerületi tanács épületét körülzáró szovjet alakulatok parancsnokával. A szovjetek elhurcolták a védőket, és Kocsis – állítólag – azért menekült meg, mert fehér köpenyt vett fel, és vöröskeresztesnek álcázta magát. Részletes életrajzi adatai: Eörsi László: *Corvinisták, 1956. A VIII. kerület fegyveres csoportjai*. 1956-s Intézet, Bp., 2001. 428–429.

[60] Az eredeti szövegben is a Ferenc keresztnév szerepel és nem a Károly.

[61] Minden lap alján megtalálható Lazaridisz saját kezű latin betűs aláírása.

[62] Gyarmati Ferenc (1935–) honvéd, a kiskunhalasi 37. lövészezred katonája. Budapesten, a VIII. kerületben volt őrségben, ahol a szovjet csapatok 1956. november 6-án elfogták és Ungvárra deportálták. Onnan december 21-én szállították haza, 1957. január 5-én szabadult.

[63] Dandé István (1935–): honvéd, a kiskunhalasi 37. lövészezred katonája. Budapesten, a VIII. kerületben volt őrségben, ahol a szovjet csapatok 1956. november 6-án elfogták és Ungvárra deportálták. Onnan december 21-én szállították haza, 1957. január 11-én szabadult.

[64] Az orosz eredetiben a пробирались múlt idejű visszaható ige ragja áthúzva és пробираясь határozói igenévvé alakítva.

Címkék:

[1956](#) ^[49]

[forradalom](#) ^[50]

[megtorlás](#) ^[51]

[görög menekültek](#) ^[52]

[deportálás](#) ^[53]

Kiadás: 20. évfolyam (2020) 1. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/ke-t-gorog-vagany-a-pesti-sracok-kozott-magyarorszag-i-gorog-emigransok-a-kgb-ungvari-bortoneben-1956>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/ke-t-gorog-vagany-a-pesti-sracok-kozott-magyarorszag-i-gorog-emigransok-a-kgb-ungvari-bortoneben-1956>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-szolgalmati-tajekoztatoja-georgiosz-caruhidisz-reszvetelerol-az-1956/2sz1old.jpg>

[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-szolgalmati-tajekoztatoja-georgiosz-caruhidisz-reszvetelerol-az-1956/2sz2old.jpg>

[4] <https://www.archivnet.hu/a-kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-szolgalmati-tajekoztatoja-georgiosz-caruhidisz-reszvetelerol-az-1956>

[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/georgiosz-caruhidisz-kihalgatasi-jegyzo-konyve/3sz1old.jpg>

[6] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/georgiosz-caruhidisz-kihalgatasi-jegyzo-konyve/3sz2old.jpg>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/georgiosz-caruhidisz-kihalgatasi-jegyzo-konyve/3sz3old.jpg>

[8] <https://www.archivnet.hu/georgiosz-caruhidisz-kihalgatasi-jegyzo-konyve>

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-also-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol-az/146.jpg>

[10] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-also-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol-az/147.jpg>

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-also-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol-az/148.jpg>

[12] <https://www.archivnet.hu/kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-also-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol-az>

[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-masodik-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol/149.jpg>

[14] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-masodik-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol/150.jpg>

[15] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-masodik-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol/151.jpg>

[16] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-masodik-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol/152.jpg>

[17] <https://www.archivnet.hu/a-kgb-ukrajnai-parancsnoksaganak-masodik-szolgalmati-tajekoztatoja-damianosz-lazaridisz-reszvetelerol>

[18] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1952>

[19] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1953>

[20] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1951>

[21] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1956>

[22] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1957>

[23] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1958>

[24] https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_Tudom%C3%A1nyos_Akad%C3%A9mia

[25] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1959>

[26] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1963>

[27] https://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zsef_Attila

[28] https://hu.wikipedia.org/wiki/Ignotus_P%C3%A1l

[29] https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9p_Sz%C3%B3

[30] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1935>

[31] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1938>

[32] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1950>

[33] <https://hu.wikipedia.org/wiki/1979>

[34] <https://hu.wikipedia.org/wiki/H%C3%ADr%C3%BCgyn%C3%B6ks%C3%A9g>

[35] https://hu.wikipedia.org/wiki/1956-os_forradalom

[36] <https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1riza>

[37] https://hu.wikipedia.org/wiki/Jean-Paul_Sartre

[38] <https://hu.wikipedia.org/wiki/Lengyelorszag>

[39] <https://hu.wikipedia.org/wiki/Jugoszlavia>

[40] https://hu.wikipedia.org/wiki/1956-os_forradalom#Nemzeti_szabadsagharc_november_4-10

[41] https://hu.wikipedia.org/wiki/Okt%C3%B3ber_27

[42] https://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=Pet%C5%91fi_Akad%C3%A9mia&action=edit&redlink=1

[43] https://hu.wikipedia.org/wiki/Okt%C3%B3ber_11

[44] https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81prilis_25

[45] https://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%BAlius_8

[46] https://hu.wikipedia.org/wiki/Augusztus_8

[47] https://hu.wikipedia.org/wiki/Okt%C3%B3ber_25

[48] https://hu.wikipedia.org/wiki/Okt%C3%B3ber_28

[49] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>

[50] <https://www.archivnet.hu/cimkek/forradalom>

[51] <https://www.archivnet.hu/cimkek/megtorlas>

[52] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gorog-menekultek>

[53] <https://www.archivnet.hu/cimkek/deportalas>